

96. *Solvitur notabilis objectio. Cur magis credatur sigillo, quam dicto unius testis?* — Objicies autem contra præmissa, afferendo notabilem instantiam. Non creditur dicto unius testis, quantæcumque sit auctoritatis, c. *Cum a nobis*. 28. de *Testib.* et l. *Jurisjurandi*. c. eod. ergo multominus sigillo quantumcumque authentico: cum non major fides adhibenda sit voci mutæ quam vivæ; nec minus induci quis possit ad apponendum falsum sigillum, quam ad falsum testandum. Resp. neg. consequent. et paritatem. Etenim sigillo authentico, de cuius veritate constat, creditur tum auctoritate legis cap. II. h. t. cum similibus, tum ex recepta consuetudine locorum, ubi contraria consuetudo non inolevit. Nam consuetudo non solum est optima legum interpres, c. *Cum dilectus*. 8. de *Consuetud.* sed etiam potest facere, ut credatur talibus litteris sigillatis in quocumque facto, etiam ubi alias non plene crederetur sigillo; prout cum communi doctorum notat Mascardus cit. concl. 1309. n. 34. Horum autem nullum procedit de dicto unius testis. Accedit, quod ob labilitatem linguæ multo plura pericula falsi testimonii subessent, si passim crederetur dicto unius testis, etsi cæteroquin gravis, quam si fides adhibeatur appposito sigillo authentico; tum quia in sigillo facilius falsitas comprehendi potest quam in dicto testis; tum quia conclusio procedit, quando non oritur rationabile dubium de voluntate apponendi sigillum ex parte ejus, cujus est sigillum.

97. *Instrumentum an aliquando probet absque appposito sigillo? Testamenta, privilegia, et hujusmodi, absque sigillo, non habent vim probandi.* — Quæritur IV. Utrum aliquando probet instrumentum absque appposito sigillo? Resp. I. Loquendo de testamentis, privilegiis, et similibus, in quibus sigillum est de solemnitate vel substantia actus, tunc eo deficiente instrumentum non censetur authenticum, nec habet vim probandi. Ita Menochius lib. II. de *Arbitrar. judic.* cas. 113, n. 14; Felinus c. *Inter dilectos*. n. 5, h. t. et alii, ex textu illius capituli inferentes, quod ob enormem fracturam sigilli vacillet fides privilegii: quanto magis, si sigillum penitus deficeret, seu nunquam appositum fuisset. Idem esse dicendum de testamentis patet ex l. *Ad testium*. § *Si quis ex testibus*. ff. de *Testament.* cum concordantiis.

98. *Extra hosce casus regulariter sigillum in instrumentis ad substantiam adhuc non adhi-*

betur. — Resp. II. Extra hosce casus, ac regulariter loquendo, sigillum in instrumentis ad substantiam actus non adhibetur, sed ut is facilius probetur. Ita Innocentius c. *Inter dilectos*. vers. *Sigillum*, h. t. Abbas cap. I. n. 3. vers. *Decimo requiritur*, et c. *Inter dilectos*. n. 3. eod. ubi tamen addit, quod semper apponatur sigillum ad cautelam, quando instrumentum est publicum. Felinus cit. c. *Inter dilectos*. n. 5, h. t.; Menochius d. cas. 113, n. 13. et 14, allegans insuper Hostiensem, et Cardinalem, quos secutus est Zasius, consil. 2. n. 37. lib. I. et concordant dicta superius § I. n. 29. Id ipsum desumitur ex cap. II. h. t. ubi scripta illa censentur authentica, et mortuis etiam testibus probantia, quæ « per manum publicam (id est, per notarium, ut explicat Glossa) facta fuerunt, ita quod appareant publica; » atque istud solum sufficit; nam de sigillo primum jungitur sub disjunctione: « Aut authenticum sigillum habuerint. » Concordat textus in l. *Contractus venditionum*. c. h. t. ubi ad valorem instrumentorum plus non requiritur, quam quod « subscriptionibus partium confirmata, et si per tabellionem conscribantur, etiam ab ipso completa, et postremo a partibus absoluta sint; » hoc est, subscripta, ut explicat Glossa ibid. v. *Absoluta*.

99. *Sed ad faciliorem ejus probationem. Sigillans scripturam videtur fateri omnia contenta in ea.* — Solet tamen plerumque sigillum apponi, non quod istud regulariter sit necessarium, seu requiratur ad substantiam actus, seu ad faciliorem probationem: nam sigillans scripturam, contenta in ea præsupponit vera, et videtur fateri omnia contenta in ipsa. Alexander consil. 147. n. 6. et 7. lib. II. Card. Tuschus lit. S. concl. 239. n. 1. citans insuper Baldum consil. 175, n. 2, lib. I; Romanum consil. 303. in fin. et alios

100. *Scriptura etiam privata, plene probat contra sigillantem.* — Infertur proinde, quod scriptura, etiam privata, quæ inducitur contra eum, qui ipsam scripsit, atque subscripsit ad utilitatem alterius partis, v. g. in donatione, etc. neque ab eo facta negatur, contra ipsum plene probet, l. *In donationibus*. c. de *Donationib.* et l. *Publica* § fin. ff. *Depositi*. Idemque dicendum, quando scriptura facit pro utraque parte, et subscribitur a qualibet earum, vel per alium vel alios de ipsarum voluntate; ut fieri potest in contractu locationis, et hujusmodi: tunc enim ea per subscriptionem ambarum partium effici-

ter legitima, et per illam subscriptionem suppletur defectus publicæ personæ ac etiam testium, cit. l. *Contractus venditionum*. c. h. t. et l. *Vice donatricis*. c. de *Donation.* ac notat Joan. Andreas in *Addit. magna ad Speculator.* tit. de *Instrument.* edition. § *Nunc dicendum*. vers. *Tertium supplementum*. et Pax Jordanus vol. 3. lib. XIV. de *Fide instrument.* n. 9.

101. *Consuetudo provinciarum multum operatur quoad hoc, ut credatur alicui scripturæ, vel non.* — Illud quoque notandum et cum Speculatore cit. § *Nunc dicendum*. n. 8; Felino c. *Post cessionem*. n. 8. de *Probat.* et aliis quod consuetudo provinciarum multum operetur quoad hoc, utrum credatur alicui scripturæ, vel non, c. *Cum dilectus*. 9. h. t. juncta Glossa §. *Approbata*, ubi inquit, quod consuetudo facit aliquid instrumentum authenticum, quod alias non esset: sicut et consuetudo dat alicui jurisdictionem, quam alias non haberet. Concordat Joan. Andreas in cit. *Addit. magna*. vers. *Septimum supplementum*, et Pax Jordanus loc. cit. n. 8. ubi inquirunt, quod juxta consuetudinem loci Venetiis statur instrumentis scriptis per sacerdotes: et in multis partibus fidem faciat certum sigillum, certa subscriptio, certa stampa, vel formæ impressio. Stabitur enim (aiunt) consuetudini illius loci, et instrumentis eo loco factis, etiamsi alibi agatur, et scripta illa producantur; ut d. c. *Cum dilectus*. h. t. et l. 1. c. de *Emancipat.* Idem tradit Jason l. *Admonendi*. n. 78. ff. de *Jurejurand.* citans alios. Concordant dicenda inferius § 5. n. 153.

§ IV.

DE FIDE ARCHIVII, ATQUE SCRIPTURARUM IN EO REPERTARUM.

102. *Libri rationum, et cæteræ scripturæ private, concurrentibus certis conditionibus desumptæ ex publico archivio, plene probant.* — Quæritur I. An, et quando scripturæ in publico archivio repertæ, plene probant? Resp. I. Libri rationum, sicut et cæteræ scripturæ private, concurrentibus certis conditionibus desumptæ ex publico archivio, plenam fidem faciunt. Ita Abbas cap. 11. n. 6, h. t. Jason Repetit. l. *Admonendi*. n. 97, ff. de *Jurejurand.* Mascardus de *Probat.* concl. 111. n. 9. et concl. 712. n. 60. et 61; Card. Tuschus litt. A. concl. 486, n. 1, et seqq.; Engel h. t.

n. 19; Sigism. Scaccia de *Judiciis*, cap. II, n. 756, et 761. ac seqq.; Aymon Cravetta tom. XVII. *Tractatum*, tract. de *antiquitate temporum*. § *Quarto limitatur* n. 1. Felinus c. *Ad audientiam*. n. 11. et Barbosa ibid., n. 3. de *Præscription.*; Nicolaus Genova (alias, Nicolaus de Passeribus) tract. de *Scriptura privata*. lib. V. et § 1. et 10 ac seqq. et alii passim. Siquidem per archivium publicum datur robor scripturæ cæteroquin non authenticæ, arg. Auth. *Ad hæc de iis*. c. de *Fide instrument.* ibi: « Item ex charta, quæ profertur ex archivio publico, et testimonium publicum habet. » Concordat textus in can. *Pervenit*. 30. quæst. 1. juncto c. *ad audientiam*. 13. de *Præscript.* ubi plene creditur libro sensuali, et aliis, in archivio Sedis apostolicæ repertis. Accedit ratio ibidem relata: quia, cum « Seriniarius juratus sit officium suum fideliter exequi, » ratione juramenti, et publici officii, præsumitur nihil ipsum scripsisse, nec ibidem reposuisse, quam quod verum extiterat; prout argumentatur pontifex in cit. c. *Ad audientiam de præscript.*

103. *Conditiones ad id requisite sunt quatuor. I. Ut archivium ejusmodi sit publicum.* — Resp. II. Conditiones requisite ad hoc, ut scripturæ ratione archivii plene probent, sunt quatuor. Prima est: ut archivium ejusmodi sit publicum; hoc est, erectum ab eo cui jus archivii compellere dignoscitur, quale solet competere duntaxat prælati ecclesiasticis majoribus, puta episcopis, horumque superioribus; nec non et principibus, dominisque sæcularibus, qui in suis territoriis exercent jura imperii, et regalium. Archivium quippe est locus publicus, in quo solet reponi scripturæ publicæ, et authenticæ. Abbas c. *Cum causam*. n. 1. vers. *Secundo dicit. de Probat.*; Sigism. Scaccia lib. II. de *Judiciis*, cap. II, n. 757. et alii: de cujus requisitis proxime dicitur n. 213.

104. *Secus dicendum de archivio privato.* — Secus dicendum de archivio privato: quia in hoc solet concurrere interesse eorum, qui habent tale archivium; atque ideo archivium privatum non potest dare fidem scripturæ inde extractæ. Scaccia cit. cap. II. n. 760. Nam quod archivium publicum tribuat scripturæ fidem, et authenticationem, provenit tum ratione loci, publica auctoritate, seu per principem jus imperii, ac regalium habentem, ad hoc deputati; tum ratione juramenti præstiti per officialem illum, sub cujus custodia existit: unde præsumitur de fidelitate

custodiæ, et quod scripturæ ibidem repertæ censeantur fide dignæ, arg. cit. c. *Ad audientiam*, juncta Glossa \bar{y} . *Juratus*. et doctores ibid. de *Præscript.* Talia autem deficiunt in archivio privato.

105. II. *Ut scriptura illa sit posita inter scripturas authenticas.* — Secunda conditio est, quod scriptura illa, de cujus fide agitur in publico illo archivio sit posita inter scripturas authenticas, vel pro authenticis habitas. Abbas cit. c. *Cum causam*, n. 1. vers. *Quandoque agitur*. Genova ubi supra, n. 2; Scaccia n. 762, allegans alios.

106. III. *Ut ex consuetudine fides detur talibus scripturis; et an talis consuetudo sit probanda.* — Tertia est, quod ex consuetudine fides detur talibus scripturis. Nec tamen hinc sequitur, quod producens scripturam ex archivio teneatur probare ejusmodi consuetudinem; sicque non auctoritas archivii, sed consuetudo, tribuat scripturæ illi vim probandi. Resp. enim quod auctoritas archivii sit causa illius consuetudinis, talisque consuetudo sit notoria in judiciis, nisi fors an alicubi vigeret contraria: unde consuetudo illa, veluti notoria, non indiget alia probatione, sed stat præsumptio pro illa; ac proinde in dubio scripturæ repertæ in publico archivio, de consuetudine habentur pro authenticis, nisi probetur contrarium. Scaccia loc. cit. n. 768. et 770.

107. IV. *Ut constet scripturam illam esse archivii, seu repertam in eo.* — Quarta conditio est, quod constet, scripturam illam esse scripturam archivii: seu, quod scriptura illa corroboretur testimonio officialis ipsi archivio assistentis, et attestantis illam scripturam in archivio publico fuisse repertam. Textus est in Auth. *Ad hæc ex iis*. c. h. t. ibi: « Item ex charta, quæ profertur ex archivio publico, et testimonium publicum habet: » ubi Glossa \bar{y} . *Testimonium publicum*, asserit, istud haberi ex ipso, quod confiteatur magistratus, ex archivio eam esse; vel quod talia sint signa in ea, qualia solent fieri manu commentariensis. Hoc ipsum tradit Glossa c. *Ad audientiam*. \bar{y} . *Censualem*. de *Præscript.*; Scaccia, ubi supra, n. 772. et 773. allegans alios.

108. *Scripturæ privatæ repertæ in archivio publico, fidem faciant duntaxat intra territorium domini sui, vel etiam extra illud? Referatur sententia asserens, eas tantum probare intra territorium illius, qui deputavit archivium.* — Quæritur II. Utrum scripturæ privatæ reper-

tæ in archivio publico, fidem faciant duntaxat intra territorium domini sui, hoc est, illius, cujus auctoritate deputatum est archivium, vel etiam extra illud? Resp. In resolutione hujus quæstionis non nihil variare doctores; prout videre est apud Aymon. Cravettam cit. tom. XVII. *Tractatum*, tract. *De antiquitat. tempor.* § *Quarto limitatur*. n. 5. ac seqq.; Card. Tuschum litt. A. concl. 486. n. 6. et alios. Et quidem, quod libri, seu scripturæ privatæ ex archivio publico productæ, solum probent intra territorium illius qui deputavit archivium, ac etiam contra subditos suos extra illud existentes, non vero contra alios: tenet Baldus in rubric. c. *de Fide instrument.* n. 44. et 45; Joan. Andreas in *Additione magna ad Speculatorem*. tit. *de Instrument.* edit. § *Nunc dicendum*. \bar{y} . *Quintum supplementum*. et \bar{y} . *Sextum est*; Felinus c. *Ad audientiam*. n. 12. de *Præscript.*; Alexander consil. 138. n. 5. et 6. lib. I; Cravetta loc. cit. n. 5, quamvis postea videatur in oppositam sententiam declinare. Mascardus de *Probat.* concl. 712, n. 63, et concl. 977, n. 52; Pax Jordanus tom. III. tit. *de Fide instrument.* n. 37. citans Rotam decis. 271, n. 7, part. I. noviss.; Scaccia cit. cap. II; n. 796. et 798, allegans plures alios. Rationem dant, qui virtus probandi ex tali libro, sive scriptura ratione loci, seu publici archivii promanans, non extenditur extra territorium; cum extra territorium jus dicenti impune non pareatur, c. *Ut animarum*. de *Constitut.* in 6. et l. ult. ff. *de Jurisdic. omn. judic.*

109. *Opposita sententia, seu docens, tales scripturas probare ubique locorum, etiam inter non subditos domini archivii, suadetur.* — Oppositum tamen, seu scripturam sumptam ex archivio publico cum testimonio officialis ad hoc deputati, plenam fidem facere, atque hunc effectum operari ubique locorum etiam inter non subditos domini archivii: tenet Franciscus de Aretio c. *Cum causam*. n. 6. et seqq. de *Probat.*; Jason. l. *Si non speciali*. n. 3. c. *de Testament.* ubi ex textu illius legis infert, quod non solum testamentum, sed generaliter scriptura facta in loco secundum privilegium loci (quale etiam est privilegium publici archivii) probet ubique; Genova, ubi supra, d. § n. 18. et 19. citans alios, idque probans ex Auth. *Ad hæc*. c. *de Fide instrument.* et Auth. *de iis qui ingrediuntur ad appelland.* § *Si vero etiam*. collat. 5. Accedunt rationes relatæ per Cravettam loc. cit. n. 6.

et 7. quia videmus, quod ubi aliqua scriptura de jure non solemnis, fit valida ratione statuti, vel consuetudinis, talis consuetudo extendatur extra territorium, et scriptura sic roborata, ubique probet. Bartolus et doctores in l. 1. in 7. quæst. c. *de Summa Trinit.*; Baldus l. *Si non speciali*, per textum ibid. c. *de Testament.* et alii; et concordant dicta § præced. n. 101. et dicenda inferius § 5. n. 153. 154. et 155. Deinde circa fidem scripturæ inspicitur locus ubi facta est, ubicumque postea producatur per l. *Si fundus*. c. *de Eviction.*; Baldus consil. 179. lib. 3; Jason. l. *Jus autem civile* n. 33. ff. *de Justit. et Jur.*; Guido papæ quæst. 262. Ita discurre Cravetta loc. cit. subjungens quædam alia in favorem hujus sententiæ.

110. *Et hæc videtur probabilior, sub certa tamen limitatione.* — Atque hæc posterior sententia videtur probabilior, juriq; conformior, loquendo tamen de archivio publico, et dummodo non agatur de commodo eorum, quorum est archivium; prout censet, ac limitat Mascardus d. concl. 712, n. 64. allegans alios.

111. *Solvuntur rationes contrariæ sententiæ. Archivium publicum, unde fidem faciat?* — Nec obstant rationes contrariæ sententiæ, et n. 108. allatæ. Siquidem scripturæ sumptæ ex archivio publico fidem faciunt, non ratione loci unde sumpti (utpote qui est testis mutus, ac de se inideus ad dandam talem fidem) sed potius ratione illius, cujus auctoritate archivium publicum est constitutum, ac scripturæ ejusmodi in illud relatæ, et ibidem fideliter custodiæ atque asservatæ. Et quamvis hujus jurisdictio, videlicet principis, cujus est archivium publicum, extra proprium territorium se non extendat: quia tamen circa fidem scripturæ inspicitur locus ubi facta est, hanc semel ex archivio publico acceptam retinet semper scriptura illa, ubicumque producatur.

112. *Et respondetur ad decisionem Rotæ.* — Ad decisionem Rotæ dicitur, eam procedere, quando agitur de commodo eorum, quorum est archivium: quia, ut inquit Pax Jordanus, loc. cit. ea loquitur de archivio civitatis Ravennæ quoad ecclesiasticos ejusdem civitatis. Hic autem casus cum Mascardo jam est exceptus n. 110. cum juri naturali sit consentaneum, ne quis propria annotatione debitorum sibi constituere valeat, præsertim a sua jurisdictione cæteroquin exemptum: ut est clerus respectu fori sæcularis.

113. *Ad constituendum publicum archivium, quæ requirantur?* — Notandum tamen est cum Engel h. t. n. 20. allegante communem, quod ad constituendum publicum archivium tria requirantur. *Primo*, ut sit erectum ab eo, cui jus archivii competere dignoscitur: quale tantummodo competere prælati ecclesiasticis majoribus, necnon et illis dominis temporalibus, qui in suis territoriis exercent jura imperii et regalium, communis doctorum sententia censet. *Secundo*, et specialiter requiritur, ut tale archivium sit sub custodia cujusdam officialis, quem antiqui commentariensem, moderni cancellarium appellant. Card. Tuschus litt. A. concl. 486. n. 1. et seqq. Felinus c. *Cum causam*. n. 7. de *Probat.*; Scaccia d. lib. II. cap. XI. n. 761; Engel loc. cit. et alii. *Tertio*, ut is in productione scripturæ alicujus testetur, ejusmodi scripturam inter alia instrumenta authentica in tali archivio, seu cancellaria repertam, et asservatam fuisse, conformiter dictis supra n. 105. et 107. (ADNOTATIO IV.)

114. *Archiviis monasteriorum, civitatum et personarum illustrium, etc., atque libris, et scripturis inde depromptis, ex titulo archivii nulla auctoritas competit. Neque ipsis regulariter creditur præsertim quando allegantur ad probanda propria jura.* — Quæritur III. Quid dicendum de archiviis monasteriorum, ac hujusmodi? Resp. I. archivii monasteriorum, civitatum, et personarum illustrium, quibus nec cancellarius, nec jura regalium suffragantur, atque scripturis, vel libris inde depromptis ex titulo archivii nulla auctoritas competit. Ita Sigism. Scaccia, lib. II. de *Judiciis*. cap. XI. n. 760; Engel h. t., n. 21; Genova de *Scripturis privatis*. lib. V. § 1, n. 30, citans Rotam die 3. decemb. 1548. in causa Tarraconensis parochialis, teste Puteo lib. III. decis. 186. et alios; atque asserens, hanc esse receptissimam sententiam. Ratio est, quia talia archivia sunt privata duntaxat, cum eis deficiant conditiones ad archivium publicum requisitæ; ac proin exinde nequit ipsis accrescere major vis, atque auctoritas probandi. Unde consequens est, quod ipsis regulariter non credatur, præsertim quando allegantur ad probanda propria sua jura; sicque in commodum suum, et aliorum præjudicium, l. *Exemplo*. c. *de Probat.* ibi: « Exemplo perniciosum est, ut ei scripturæ credatur, qua unusquisque sibi annotatione propria debitorem constituit: » cum similibus.